

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ
НОВИННОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА»**

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціологія»

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр соціології

Виконавець:

Новоградська Дар'я Олександрівна
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Чудовська Ірина Анатоліївна
доктор соціологічних наук, доцент

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри галузевої соціології

Протокол № _____ від « ____ » _____ 2021р.

Зав. кафедри _____ доц. Безрукова Ольга Анатоліївна

Київ 2021

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

**Рекомендовано
до захисту**підпис наукового
керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НОВИНИ ЯК ОДНА ІЗ КЛЮЧОВИХ ФОРМ ТРАНСЛЯЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ	8
1.1. Поняття та особливості телевізійної новини.....	8
1.2. Дослідження новин у соціології.	10
Висновки до першого розділу.....	13
РОЗДІЛ 2. ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.	15
2.1. Поява та розвиток перших організацій захисту навколишнього середовища.....	15
2.2. Історичний дискурс вивчення навколишнього середовища через соціологічну призму.	17
2.3. ЗМІ як основний канал формування екологічної культури населення.	22
Висновки до другого розділу.	23
РОЗДІЛ 3.ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ НА ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛАХ 1+1, Україна ТА ICTV.....	25
3.1. Програма емпіричного дослідження контенту телевізійних новин на каналах 1+1, Україна та ICTV.....	25
3.2. Результати емпіричного дослідження та їх інтерпретація.....	26
Висновки до третього розділу.....	31
ВИСНОВКИ.....	33
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35

ВСТУП

Людина, як істота біосоціальна, має безпосередній зв'язок із природним середовищем і, на жаль, чинить на його стан не завжди позитивний вплив: лише менше ніж за сто років інноваційного розвитку озоновий шар почав руйнуватися і більше не затримувати біологічно шкідливе випромінювання, котре може викликати різного роду хвороби у людей та вже стало однією з причин глобального потепління. І це лише один конкретний приклад.

Глобальні соціальні протиріччя сучасності, які намітилися на рубежі XX-XI століть, демонструють наростання ролі суб'єктивного фактора в динаміці суспільної еволюції. Зростання матеріальних запитів, збільшення обсягу споживання благ в поєднанні з трансформацією ментальних цінностей неминуче стають умовою негативних соціокультурних впливів на природне середовище проживання, перетворену в джерело збагачення, економічного процвітання людства[Шишкіна, 2009: с. 10].

Шлях до усвідомлення світовою громадою можливості катастрофічних наслідків через негативний вплив антропогенних чинників на екологічну ситуацію не був коротким, адже загальну відомість така дисципліна як екологія отримала лише в 60-их роках XX століття. Та в останні роки питання збереження та охорони навколишнього середовища стає все більш актуальним, і на мою думку це пов'язано з тим, що якщо в XX столітті через характерну тодішньому суспільству технократичну парадигму мислення, держави робили акцент на скороченні неекологічної промисловості та введенні законів природоохоронного спрямування; та вже зараз, у наші дні, коли попередня схема не спрацювала, адже промисловість як бізнес завжди буде дивитись в сторону власної вигоди, люди зіштовхнулися із задачею, котру дуже добре демонструє правило трьох англійських R: «Reduce(зменшуй споживання), Reuse(використовуй повторно), Recycle(переробляй)» - тобій сьогодні це вже боротьба не з

причинами забруднення та руйнування навколишнього середовища, а з його наслідками. Але що саме штовхає людей на те, щоб кожен індивідуально або ж організовуючись в певні рухи, спілки тощо сприяли збереженню природи; що є ось цим інструментом, котрий підштовхує людей на усвідомлення того, що антропогенна діяльність має бути якщо не обмеженою, то хоча б має гармонічно співіснувати з біосферою? Я хотіла б визначити таким «рушієм» поняття «екологічної культури». Чому і що це взагалі таке.

Людина, на перший погляд, покращуючи умови свого існування, на жаль, породжує, як я вже зазначала, негативні наслідки, створює нові антропогенні проблеми. Щоб не загинути, людству потрібна нова філософія життя, якої можна досягнути завдяки високій екологічній культурі.

Екологічна культура – явище досить складне, але ми отримуємо наші перші уявлення про навколишнє середовище ще в дитинстві; наступними рівнями такого пізнання можна виділити певні звички, традиції, котрі формуються сім'єю, тобій, найближчим оточенням; потім йдуть екологічні знання і останнім рівнем визначаємо світогляд. Актуальність цього питання підтверджується, з одного боку, конституційним правом людини на сприятливе середовище проживання, з іншого боку, подальшим зниженням придатності навколишнього середовища для життя. Екологічна культура стає затребуваною у всіх сферах життя людини - соціальної, економічної, політичної, духовної [Глазачов С. Н., 2012: с. 53]. Саме високий рівень розвитку екологічної культури є базисом для того, щоб людство змогло перейти на інший шлях розвитку.

Як відзначає у своїй роботі «Екологічна культура: теорія і практика» український науковець Крисаченко Валентин Семенович : «Своїми цілями вона(екологічна культура) спрямована на створення бажаного устрою чи ладу в природі, і на виховання високих гуманістичних смисложиттєвих цінностей та орієнтирів у людському житті»[Крисаченко, 1996: с. 30].

Необхідно розглядати суспільний і природний аспекти людського життя як взаємопов'язані. Без регулювання суспільних дій стосовно навколишнього середовища, останнє стане непридатним для виживання людини, не те щоб для нормального існування, також відсутність заходів щодо поліпшення екологічних умов стане причиною до руйнівного (деструктивного) процесу [Стегній, 2019: с. 245].

Хоча тема екології та екологічного споживання є досить важливою та необхідною для суспільства, одна проблематика екологічного спрямування досить тривалий час не була в актуальному полі зору соціології, оскільки біологічна складова індивіда завжди протиставлялася соціальному, тому вчені соціологи намагалися зосередитися на вивченні саме соціального аспекту в людині.

І хоча екологічні питання ну були популярною темою, але, не дивлячись на це, вона досліджується в роботах таких соціологів як Е. Гіденса, Н. Лумана, Д. Макквейла, П. Сорокіна, Дж. Міда, О. Яницького, О. Стегнія, С. Таращука та інших.

А ось дослідження новин в соціології як правило було більш актуальним та було пов'язано з етапами становлення досліджень медіа. Особливо бурхливо це відбулося в середині ХХ століття, зокрема такі дослідники як Д. Шоу, М.МакКомс, С. Ловері, М. Дефлер створили серйозну наукову хвилю щодо дослідження новин сформувавши теорію порядку денного. Щодо екологічної проблематики, то даний напрямок лише останні роки набуває актуалізації. Це пов'язано перш за все з тим, що біологічне і відповідно екологічне у значній мірі протиставлялося «соціальному», та й тривалий час панувала ідеологія щодо людського прогресу і освоєння природи без огляду на наслідки.

Тому проблема дослідження і полягає в тому, що тема екології в новинному дискурсі є досить в певному сенсі новою в порівнянні з

політичною чи світською проблематикою і потребує відповідного дослідження.

Отже, підсумовуючи вступ і переходячи до викладу суті самої роботи, важливо зазначити, що актуальність мого дослідження пояснюється завданнями екологічної культури, котрі полягають у координуванні відносин між суспільством та навколишнім середовищем та донесенні людству важливості екологічних проблем для майбутнього розвитку людства, а все, що стосується майбутнього розвитку людства, не може бути неактуальним.

Об'єкт: телевізійні українські новини екологічного спрямування.

Предмет: екологічна тематика в телевізійних новинах на українському телебаченні.

Мета: виявлення міри представленості екологічної проблематики в загальній новинній інформації.

Завдання:

- Дослідити поняття новин;
- Визначити основні особливості телевізійних новин;
- Розглянути соціологічні дослідження стосовно новин;
- Дослідити історичні витоки екологічної свідомості;
- Розглянути підходи до вивчення екологічної проблематики в соціології;
- Визначити рівень висвітлення українським телебаченням новин на тему екології.

РОЗДІЛ 1. НОВИНИ ЯК ОДНА ІЗ КЛЮЧОВИХ ФОРМ ТРАНСЛЯЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ.

1.1 Поняття та особливості телевізійної новини.

Хоча підйом Інтернету та соціальних медіа породив нову еру для новин, самі новини навряд чи є новиною. Люди завжди передавали новини; змінилося лише те, як швидко ця новина подорожується і де ми її чуємо чи читаємо. Люди завжди передавали інформацію одне одному, і історія новин насправді сягає часів римлян, яким приписують перші фактичні публікації новин.

Деякі засоби масової інформації можуть бути настільки проникливими та настільки послідовними у своїх наслідках, що їх вплив не помітний. Зрештою, практично неможливо знайти того, хто не дивиться телевизор в сучасному суспільстві[Perse E., 2001: p. 29].

Кожна подія, яку презентує медіа, може редагуватись; може змінюватись навіть сама презентація події, так само, як можна змінити сприйняття новини через фокусування. Процес конструювання новин описує у своєму дослідженні Д. Уайт (D. White): ним виокремлено два види людей, котрі виробляють новини – «збирачі» та «переробники». Перші є журналістами, які інформацію збирають і безпосередньо формують у текст; «Переробники» тексти ці, відповідно, перероблюють і «проціджують».[Чудовська, 2021: с. 147]

Засоби масової інформації, конкретно новини, створюють певну картину світу, а побудова дійсності чітко узгоджується з механізмом, який лежить в основі світосприйняття людини.

Оксфордський словник пропонує декілька визначень поняття новини: це нова інформація про те, що відбулося нещодавно, або ж повідомлення про останні події, що з'являються в газетах, на телебаченні, радіо чи в Інтернеті. Ці визначення точні, але обмежені, тому важливо

додати, що новини це не просто про останні події, а що вони несуть певний політичний, соціальний та економічний інтерес для суспільства, на котре новини й зорієнтовані.

Висвітлення новин визначається способом організації телекомпаній та газет. Це можна проілюструвати різними способами:

1. Фінансові обмеження - наприклад, пересилання персоналу за кордон та бронювання супутникових зв'язків може бути дуже дорогим і може призвести до „новинних” звітів, навіть якщо насправді відбувається дуже мало, щоб виправдати такі великі витрати. Знизилися дорогі форми висвітлення новин, таких як розслідування чи висвітлення закордонних справ, оскільки інформаційні організації скорочують витрати.

2. Кількість часу, доступного для випуску новин або простору для рубрик у газеті, наприклад про події набагато частіше повідомляють, особливо по телебаченню, якщо вони можуть супроводжуватися звуковими фрагментами мови та кадрами з фактичного місцезнаходження.

3. Терміни - газети за своєю суттю датуються. Усі включені новини зазвичай траплялися напередодні. Телевізійні новини є більш безпосередніми, оскільки вони часто транслюються, як це трапляється, тобто прокручувані новини.

4. Аудиторія - зміст та стиль новинних програм часто залежить від типу аудиторії, яка, як вважається, дивиться. Зміст газет також орієнтований на соціальні характеристики читачів газети, наприклад "Сонце" орієнтоване на молоду читацьку аудиторію робітничого класу і тому використовує спрощену мову, оскільки вважає, що саме цього хоче її читацька аудиторія.

Важливо зазначити вагоме значення розвитку теорії порядку денного, котру дослідили М. Маккомбс та Д. Шоу: вони визначили

специфічну рису діяльності мас-медіа, а саме нав'язування глядачам важливості та актуальності певної новини через часту її трансляцію. Для того, щоб перевірити наявність повістки дня Маккомбс та Шоу розробили гібридний метод, котрий заключається в порівнянні результатів контент-аналізу медіа та соціологічних опитувань. Інколи також в такі дослідження підключають реальне положення справ.

Порядок денний новинної організації заключається в його висвітленні публічних питань протягом певного періоду часу, тижня, місяця та цілого року. Протягом цього періоду часу медіа наголошує на декількох проблемах, деякі отримують недостатнє висвітлення, а багато з них рідко або взагалі не згадуються [Mccombs, 2011: p. 3].

Можна припустити, якщо теорія порядку денного формує певні політичні порядки і культуру, то наявність екологічної проблематики дозволяє припустити і можливість формування певних компонентів саме екологічної культури.

В епоху революційного розвитку технологій інформація стає інструментом влади, інструментом управління масовою свідомістю. І те, що вона стала одночасно і цінною і доступною для всіх, з одного боку, значно загострює проблему об'єктивності в ЗМІ.

Важливо зазначити, що новини мають подаватися оперативно, тому що новини, котрі подаються з певною паузою, скоріш за все, будуть розглядатися як політично заангажовані.

Достовірність та повнота інформації також мають бути притаманні новинам, адже за відсутності цих аспектів новину доречніше буде назвати «пліткою», а недостатня кількість інформації стосовно новини не дає достатньо підстав на те, щоб сприймати цю новину як щось достовірне [Чудовська, 2021: с. 150].

1.2. Дослідження новин у соціології.

Макс Вебер ввів поняття «соціологи преси» в 1910 році, проте поява нових засобів масової комунікації сприяло розширенню предметної сфери даної галузевої теорії.

У другій половині ХХ століття відбувається більш чітке відокремлення соціології мас-медіа як певної галузі знання і, відповідно, уточнюється її предмет. Таким чином, у другій половині ХХ століття Деніс МакКвейл стверджує, що "новини" не є об'єктивними. Події трапляються, але це не гарантує, що вони стануть новинами - не про всі події можна повідомляти через величезну їх кількість. Макквейл стверджує, що «новини - це соціально виготовлений продукт, оскільки це кінцевий результат селективного процесу. Привратники, такі як редактори та журналісти, а іноді власники, роблять вибір і судять про те, які події є досить важливими для висвітлення та як їх висвітлювати»[McQuail, 1992: p. 97].

Виділення соціології масових комунікацій в окрему галузеву теорію дало можливість ряду науковців слідом за Д. МакКвейлом розглядати соціологію масових комунікацій як соціальну підсистему. Функції та ролі ЗМК, закономірності масових інформаційних процесів, діяльність соціальних інститутів, які створюють і транслюють масову інформацію і їх співіснування з іншими соціальними інститутами (владою, бізнесом, політикою і т.д.) і суспільством в цілому, а також дослідження всіх ланок комунікативного процесу - ось не повний перелік предметної сфери соціології масових комунікацій. ЗМІ тут розглядаються як окремий соціальний інститут масової комунікації.

Соціологи зазначають, що процес відбору новин є упередженим, оскільки він залежить від широкого впливу, який включає організаційні процедури та цінності новин.

Британський соціолог Ентоні Гідденс зауважив, що вплив телебачення на суспільство останніми десятиліттями неухильно зростає.

Однак вплив у протилежному напрямку неминучий - суспільство також певною мірою визначає політику телевізійних програм. Зрештою, якщо канал не враховує вимог та потреб аудиторії, люди взагалі не будуть його дивитись[Гіденс, 1999: с. 123].

Одне з найвідоміших досліджень про роль теленовин було проведено Глазго Медіа Груп при Університеті Глазго, яка опублікувала серію статей про презентацію новин.

«Погані новини» - їх перша і найвпливовіша книга, яка аналізує ефір новин на всіх каналах з січня по червень 1975 року. Метою є систематичний та об'єктивний аналіз змісту та подання новин. У праці звертають увагу на опис виробничих конфліктів. Висновок, зроблений у книзі "Погані новини" полягає в тому, що трудові відносини в телевізійних новинах зображуються, як правило, вибірково та упереджено. Зазвичай руйнівні наслідки страйку для країни обговорюються частіше, ніж причина. Вимоги страйкарів у новинних сюжетах висвітлювались як щось агресивне. Наприклад, зйомка учасників страйку, що заважають працівникам входити на заводи, зосереджується на періодичних сутичках, навіть якщо вони трапляються рідко[The Glasgow Media Group, 1975: p. 347].

В середині 90-х років німецький соціолог Ніклас Луман виділив дві особливості мас-медіа як системи. Перша - мас-медіа в буквальному сенсі слова «виробляють» реальність суспільства. У новинах людям розповідають про події, попередньо відібраних з великого масиву інформації. Це ті новини, які, на думку ЗМІ, володіють деякою цінністю для суспільства, при цьому індивідуальні переваги людини у виборі новинних тем, звичайно, не враховуються. «Таким чином, суспільство, будучи дуже складним і неоднорідним, змушене дивитися на світ в пропоноване ЗМІ спрощене дзеркало. По суті люди дивляться карикатуру на самих себе, отримуючи, таким чином, інформацію про самих себе»[Луман, 2005: с. 8-21].

Друга особливість мас-медіа носить суто інституційний характер: мас-медіа представляють собою індустрію, що складається з конкретних видань, телевізійних каналів, журналістів. Останні здійснюють відбір інформації через призму редакційної політики і свого особистого сприйняття.

Новини подаються у різних формах у двадцять першому столітті. Однак, як у 2005 році, 72% людей зазначили, що телебачення є основним джерелом висвітлення новин. Лише 10% покладаються на газети для отримання своїх новин, ще 9% покладаються на радіо, а 67% вважають телевізійні новини найбільш довіреним носієм інформації і вважають це "вікном у світ", що пропонує аудиторії чесні та неупереджені "докази" подій, як вони сталися.

Висновки до першого розділу.

Проаналізувавши літературу та дослідивши особливості поняття новин було дане наступне визначення: новини - це нова інформація про те, що відбулося недавно, і несе в собі політичний, соціальний та економічний інтерес для суспільства.

Було розглянуто способи організації висвітлення новин телекомпаніями, які базуються на фінансових обмеженнях, кількості часу, термінах(тобто часових межах), аудиторії та характерні риси новин, які базуються на принципах об'єктивності, оперативності, достовірності та повноті інформації.

Також зазначили важливість теорії порядку денного як важливого інструменту формування суспільних думок за допомогою новин в сучасному світі.

Було досліджено соціологічне вивчення мас-медіа, виокремлення соціології мас-медіа як певної галузі знання у другій половині ХХ століття.

Було розглянуто вивчення ЗМІ такими визначними соціологами, як М. Вебер, Д. Макквейл, Е. Гіденс та Н. Луман, котрі пояснюють особливості впливу та формування мас-медіа реальності, котру сприймає суспільство.

Так, Н. Луман в своїй роботі показав саме технологію соціального конструювання новин в медіа, вказавши на характеристики, які можуть сприяти більшому привертанню уваги аудиторії. Е. Гіденс же сформулював думку, відповідно якій мас-медіа не тільки транслюють світ соціуму, але й таким чином формують його.

РОЗДІЛ 2. ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.

2.1. Поява та розвиток перших організацій захисту навколишнього середовища.

У ХХ столітті наука про захист навколишнього середовища набуває великого значення як інструмент раціоналізації природокористування і захисту навколишнього середовища внаслідок збільшення впливу антропогенного чинника на навколишнє середовище. [Рябова П. С., 2018: с. 106].

Рух по захисту навколишнього середовища не могло виникнути у відриві від розвитку науки. До початку ХІХ століття в світі з'явився термін «вчені» (раніше фігурували поняття «обізнана людина», «філософ»: перші продовжували традиції алхіміків і астрологів, а другі - грецьких філософів). У ХІХ столітті знання стали поширюватися з неймовірною швидкістю. Одночасно філософи і гуманісти почали розробляти ідеї мирного співіснування людини і природи.

Екологічні рухи розвивалися в двох напрямках. Частина прабатьків нинішнього активізму були зайняті проблемами промислового забруднення. Вони боролися з наслідками діяльності людини. Зусилля другої групи активістів позаминулого століття були спрямовані на збереження природи: вберегти ліси від вирубування, захистити від вимирання рідкісні види тварин.

Перше товариство захисту тварин з'явилося у Великобританії. Зоолог Альфред Ньютон опублікував серію робіт про винищення автентичних видів фауни в середині ХVІІІ століття. За підсумками публікацій була створена «Ліга оперення», яка потім перетворилася в «Королівське товариство захисту птахів»: в ті часи птиці винищувалися через пір'я, якими прикрашали одяг і головні убори.

Однією з перших громадських організацій із захисту навколишнього середовища від забруднення стало утворене в 1898 році «Товариство по боротьбі з вугільним смогом». Заснував суспільство художник Вільям Річмонд. Його мозаїки досі можна побачити в соборі Святого Петра в Лондоні.

Американські рухи екологічного спрямування розробляли філософію збереження природи. У 1892 році було створено клуб «Сьєрра». Його заснував натураліст Джон Мьюр. Членство в клубі «Сьєрра» було престижним, і Д. Мьюр використовував підтримку членів і спонсорів клубу для створення заповідників.

Слідом за США рух зі створення національних парків почалося і в Європі. У 1914 році в Швейцарських Альпах недоторканими стали 14 тис. Гектарів землі.

Сучасний рух за збереження навколишнього середовища виник в 1960-х роках. Його значимість була обумовлена не тільки ентузіазмом творців, а й тим, що питання збереження навколишнього середовища увійшли в політичний порядок. Сьогодні природоохоронний рух стоїть на чотирьох стовпах: захист навколишнього середовища, низові громадянські ініціативи, соціальна справедливість і ненасильство.

Найяскравіший рух, що виступає за збереження планети від діяльності людини, - мабуть, Greenpeace. Воно виникло у відповідь на намір США провести випробування ядерної зброї на острові Амчитка, що входить до групи щурів островів Алеутського архіпелагу. Захисники природи побоювалися цунамі, яке може спровокувати вибух, а найбільш радикальні з них заперечували проти самої ідеї атомних бомб. Активісти назвали свою організацію «Комітет " Не роби хвилю "». Спочатку вони намагалися привернути до свого руху клуб «Сьєрра», але підтримки не отримали.

Засновниками Greenpeace стали адвокат Ірвін Стоуве і його дружина Дороті, яка відстоювала інтереси трудящих і змогла домогтися підвищення зарплати робітників на 33%.

Остаточо рух Greenpeace сформувався після кампанії проти ядерної зброї, коли судно активістів під назвою «Greenpeace» вирушило до берегів Амчитка протестувати проти випробувань. У 1972 році «Комітет " Не роби хвилю "» був перейменований в Greenpeace.

Уже в 1970-х в світі заговорили про обмеження викидів парникових газів, які можуть привести до прискореного потепління на планеті. Однак тоді не вистачало даних і моделей для оцінки впливу газів на екологію, тому кліматичний активізм «дозрів» тільки через 50 років і перетворився в рух «П'ятниці для майбутнього», засноване Гретою Тунберг.

2.2. Історичний дискурс вивчення навколишнього середовища через соціологічну призму.

Поняття «екосоціологія» і сама наукова дисципліна сформувалися в міждисциплінарній галузі суспільних і природних наук. Екосоціологія (екологічна, енвайронментальна соціологія) тісно пов'язана з енвайронменталізмом, основні поняття якого ще в 19 столітті були привнесені в соціологію, в 20 столітті розвинені соціологами в соціально-екологічній теорії і в 21 столітті зміцнилися в соціології разом з появою професії екосоціолог.

1992 рік став роком остаточної інституціоналізації екосоціології в світі - Міжнародна асоціація соціологів заснувала Дослідницький комітет «Навколишнє середовище та суспільство», який до теперішнього часу активно працює, і з 2015 року почав випускати власний міжнародних реферованих науковий журнал «Environmental Sociology» («Екологічна соціологія»).

Енвайронменталізм це одночасно світогляд і область наукового знання, орієнтовані на розуміння і вивчення взаємодії людей і природи, практичне застосування цього знання. Environment - довкілля; sociology - соціологія, наука про закономірності становлення, функціонування, розвитку суспільства.

Джерела екологічної соціології містяться в інституційних, неоінституціональних, постіндустріальних і модерністських теоріях, які розвивалися по всьому світу. Це знайшло відображення в теоріях сталого і ноосферного розвитку. Основним джерелом виникнення, становлення і розвитку екосоціології є міждисциплінарні енвайронментальні (соціально-екологічні) теорії. У них аналізуються різні аспекти взаємодії людини і природи, суспільства і навколишнього середовища.

Першим і головним теоретичним джерелом екосоціології є енвайронментальні теорії. Незважаючи на їх достатню різноманітність, сукупність цих теорій сформувала енвайронменталізм як науково-практичну концепцію, ідеологію і напрямок діяльності громадського екологічного руху. Історія розвитку енвайронменталізму обумовлена виникненням і розвитком натуралізму і екологізму, які кожен складається з великої кількості соціально-екологічних теорій і концепцій, наукових шкіл і дослідницьких напрямків.

Натуралізм в соціології притаманний теоріям, що пояснює соціальний розвиток, взаємодія і феномени різними природними чинниками - географічними і кліматичними умовами, особливостями ландшафту, рослинного й тваринного середовищем, біологічними і расовими особливостями людей. При поясненні соціальних феноменів і процесів натуралісти використовують методи природних наук.

Ідеї екологізму були сприйняті й відтворені в класичній соціально-екологічній концепції Чиказької школи соціології в 1920-і роки.

Методологічною основою соціально-екологічних досліджень Чиказької школи соціології послужили, крім європейських філософських шкіл, ідеї Чиказької школи філософії, яка сформувалася раніше. Це концепції прагматизму і інструменталізму, в яких поєднуються філософський гуманізм, соціологічний натуралізм, соціальний дарвінізм і реформістський екологічний активізм, в тому числі індивідуальний.

Ідеї соціологів Чиказької школи ґрунтувалися на еволюційному формуванні соціальної, психічної, інтелектуальної, моральної природи людини, що з'явився на певній стадії розвитку органічного життя і залежного від характеру і результатів взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем. Взаємовідносини між суспільством і навколишнім середовищем змінюються і змінювані зусиллями, як людей, так і навколишнього середовища. Тому завдання соціолога не тільки теоретизувати, інструментально виявивши загальні закономірності цих взаємин і зв'язків, описувати їх структури і механізми, але і знаходити найкращі випадки і практики, які гармонізують життя людей в навколишньому середовищі.

Джордж Герберт Мід (George Herbert Mead) разом з іншими філософами Чиказької школи розвивав ідею прагматизму, згідно з якою істина і сенс, знайдені в результаті пізнання, повинні мати обов'язкову практичну цінність. Цей підхід був обумовлений процесами урбанізації та міграції, що створювало нові соціальні проблеми і ставило перед вченими завдання практичного їх вирішення. Варто зазначити, що будучи представником символічного інтеракціоналізму, йому вдалось показати еволюцію становлення вербальної комунікації на основі невербальної, тобто взявши за основу природні передумови, які стали базою для формування мовних структур.

Енвайронментальна (екологічна) соціологія як напрямок соціологічних наукових досліджень і теоретизування остаточно

сформувалася в 1920-і - 1930-і роки і пов'язана з такими іменами, як Роберт Езра Парк (Robert Ezra Park), Ернст Уотсон Берджесс (Ernest Watson Burgess), Родерік Дункан Макензі (Roderick Duncan McKenzie). Вони досліджували конкретні міські проблеми за допомогою кількісних соціологічних методів, що включають систематизацію та формалізацію отриманих даних, територіальне зонування і групову сегрегацію. Це дозволило вивчати процеси девіантної поведінки, міграції та адаптації.

У той час Чикаго як соціальне середовище був дуже цікавий об'єкт для досліджень. Там був весь набір ситуацій і випадків, який можна було знайти розрізнено в інших містах США. Особливу увагу викликали страйки робітників і переростають в масові заворушення демонстрації, міграційні процеси і адаптація етнічних громад, зростання і організація злочинності. Серед соціологів витали нові ідеї, на них покладалися надії відшукування шляхів вирішення проблем.

У традиційній соціології використовувався підхід соціологізму, було сформовано ставлення до міждисциплінарності, яке виглядало як заборона на згадування фізичної і біологічної навколишнього середовища. Також була дисциплінарна заборона на облік стану екосистем і наслідків їх впливу на людину і спільноти. До порушників приклеювався ярлик натураліста, соціологи не сприймали їх як соціологів, які не цитували і не помічали. Незважаючи на це, в першій половині 20-го століття був написаний ряд соціологічних робіт, що зв'язував діяльність людини і навколишнє середовище.

Наприклад, Пителир Александрович Сорокін (Pitirim Aleksandrovich Sorokin, 1889-1968) в книзі «Man and society in calamity» підводить підсумок майже 25-річних спостережень соціальних катастроф, ставлячи в один ряд епідемії, голод, революції і війни. Він пов'язує соціальні деградацію і кризи з природними катаклізмами і катастрофами, які завжди супроводжують один одного[Sorokin, 2011: p. 217].

На початку 1970-х років відбувається зміна соціальної ситуації. Усвідомлення екологічної кризи стає причиною і джерелом активізації екологічних ідей не тільки в соціології, але і в світовому співтоваристві. В дискурс входять такі поняття, як «забруднення навколишнього середовища», «дефіцит природних ресурсів», «перенаселення», «негативні наслідки урбанізації», «зникнення видів», «деградація ландшафтів і опустелювання», «небезпечні кліматичні зміни, що тягнуть природні катастрофи» і так далі. Усі ці явища визнаються соціально значимими, оскільки впливають на розвиток не тільки локальних спільнот, а й світової спільноти, тобто вони набувають транслокальну характеристику.

Вагомий внесок в розвиток соціології екології зробили такі сучасні науковці, як Пенелопа Кенан, Райлі Данлеп, Барбара Адем, Олег Яницький, Едуард Гірусов, Сергій Тарашук, Олександр Стегній і багато інших.

Суть цього виду регуляції визначається механізмом, за допомогою якого соціально зацікавлені сторони формують стійку форму соціальних відносин відносно гостроти проблем екологічного характеру, адекватного характеру та ризики-рефлексії [Стегній, 2016: с. 47].

Стверджується, що, хоча ранні екологічні соціологи прагнули до переорієнтації соціології та соціальної теорії, вплив екологічної соціології на дисципліну був помірним. Натомість екологічна соціологія стабільно набуває характеристик дисципліни в цілому, особливо її роздробленість та дуалізм між теорією та перебігом емпіричних загадок середнього рівня [Buttel, 1987: р. 17].

Екосоціологи не втрачали нагоди підкреслити, що склалися два основних недоліки соціологічних дисциплінарних традицій – дюркгеймовський соціологізм і веберіанська традиція дослідження одиничного дії і його значення для індивіда. Однак, просторово-часові, фізичні та

біологічні характеристики соціологами-традиціоналістами повністю ігнорувалися.

Загалом, екосоціологія стала прямою спадкоємицею такого соціологічного напрямку, як дослідження промислової і державної відповідальності за екологічні проблеми, енвайронментального (екологічного) руху, державного і промислового контролю стану навколишнього середовища і зусиль по зменшенню забруднення і ризиків, екологічної стурбованості населення, способів і форм вирішення соціально-екологічних проблем на глобальному, регіональному і локальному рівні.

2.3. ЗМІ як основний канал формування екологічної культури населення.

Вплив засобів масової інформації на суспільство безмежно: вони перетворилися на величезний універсальний механізм, і новини -досить сильний важіль впливу в ньому, адже як казав Ніклас Луман: «Що б ми не знали про суспільство, а то й про світ, в якому живемо, ми знаємо про це через засоби масової інформації. Це стосується не лише наших знань про суспільство, а й знань про природу»[Luhmann, 2000: р. 1]. Засоби масової комунікації відбирають, групують інформацію, посилюють, коли потрібно, або ж навпаки - притупляють моральність суспільства. Сучасне суспільство демонструє досить широке коло можливостей для управління громадською думкою через засоби масової інформації. Інформаційне суспільство це суспільство, яке формується на постіндустріальній фазі розвитку цивілізації. Воно характеризується всебічною інформатизацією соціальних структур і замінює постіндустріальне суспільство. Головне завдання в такому суспільстві -створення комунікації та інформації, а основним ресурсом є інформація.

Незважаючи на те, що digital-технології не стоять на місці і продовжають розвиватися, телебачення все одно залишається одним з найбільш популярних каналів залучення широкої аудиторії.

Так, наприклад, у період з 14 по 19 серпня 2020 року фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно із соціологічною службою Центру Разумкова провів дослідження, у результаті якого було виявлено, що українські телевізійні канали є найпоширенішим джерелом інформації – 75% респондентів надають перевагу телебаченню (у ході дослідження було опитано 2022 респондентів).

Я пропоную ж зосередитись саме на трансляванні телебаченням, а конкретно телевізійними новинами найпоширеніших телевізійних служб новин, новин на екологічну тематику, котрі в свою чергу, виступають інструментом формування екологічної культури.

Висновки до другого розділу.

У другому розділі досліджено історичний дискурс вивчення навколишнього середовища через соціологічну призму за допомогою вивчення ідей провідних соціологів, таких як Джордж Герберт Мід, Роберт Парк, Ернст Уотсон Берджесс та Родерік Дункан Макензі (Чиказька школа), Питирим Сорокін.

Було досліджено історичні витоки зародження екологічної свідомості, і як наслідок – організації, котрі спеціалізуються на захисті та збереженні навколишнього середовища. У свою чергу це призвело до появи екосоціології, а також таких соціологічних напрямків, як дослідження промислової і державної відповідальності за екологічні проблеми, енвайронментального (екологічного) руху тощо.

Також досліджено вплив засобів масової інформації на формування екологічної культури суспільства через його інформатизацію за допомогою

телевізійних новин та можливість не тільки трансляції громадської думки стосовно певних питань, але й її формування.

РОЗДІЛ 3. ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ НА ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛАХ 1+1, Україна ТА ICTV.

3.1. Програма емпіричного дослідження контенту телевізійних новин на каналах 1+1, Україна та ICTV.

Було проведено контент-аналіз телевізійних новин з трьох українських телеканалів, які за рейтингом, котрий оприлюднила Нацрада з питань телебачення та радіомовлення і склала інноваційна компанія з надання послуг моніторингу аудиторії передплатників IPTV/OTT BigDataUa, були визначені як найпопулярніші: це телеканали «1+1», «Україна» та «ICTV» [Рейтинги телеканалів серед користувачів IPTV та OTT, с. 4].

Мета аналізу - отримати об'єктивне (кількісно виражене) уявлення про наявність та особливості висвітлення телеканалами новин на екологічну тематику.

Завдання – визначити актуальність поширення екологічного спрямування українськими телевізійними службами новин.

Об'єктом дослідження є найпопулярніші телевізійні служби новин, предметом - новини на екологічну тематику.

За одиницю аналізу обрано сюжет.

Інформаційні пріоритети програм: тривалість програм "ТСН" на "1+1", "Сьогодні" на "Україні" і "Факти" на «ICTV» коливалася в межах від 50 до 65 хвилин. Важливо зазначити, що у випадку з «ТСН» та «Сьогодні» були обрані для дослідження тільки вечірні випуски. Було проаналізовано випуски новин за період 1-30 квітня 2021 року, тобто 90 випусків. Категорією кодування визначено тему сюжету. До переліку тем сюжетів входять політичні новини, воєнні новини, міжнародні політика, медицина та екологія та інші.

3.2. Результати емпіричного дослідження та їх інтерпретація.

Категорія	Підкатегорія	Кількість згадувань (к-сть сюжетів)					
		ТСН		Сьогодні		Факти	
			загалом м		загалом м		загалом м
Політика	Вибори	27	76	7	16	10	44
	Громад. настрої щодо політиків/ партій	30		5		16	
	Конфліктні ситуації під час засідань	19		4		18	
Воєнні дії	Обстріли зони АТО	17	28	15	24	32	50
	Статистика загиблих воїнів	11		9		18	
Міжнарод.	Міжнародні	19	48	7	40	20	76

Відноси ни	конфлікти						
	Взаємодія політиків на міжн. рівні	11		7		31	
	Іноземне політ., соціальне та культурне життя	18		26		25	
Медици на	Статистик а захворіли х на коронавір ус + вакцинаці я	20	56	53	128	19	68
	Придбанн я медичног о обладнан ня	14		23		13	
	Збір коштів на лікування	16		37		26	

	Легалізація мед. марихуани	4		8		9	
	Переведення в електронний формат(лікарняні, черги)	2		7		1	
Екологія	Екологічні проблеми	2	8	4	12	8	28
	Заходи щодо збереження природи	4		7		16	
	Діяльність екорухів	2		1		4	
Інші	Карантинні заходи	49	104		204	59	200
	Святкові події, концерти	11				26	
	Будівництво	2				6	
	Техногенні	2				4	

катастроф и			
Сільське господарс тво	5		15
Спорт	7		25
Мистецтв о	10		3
Конфлікт и, збройні напади	7		13
Вбивства	13		16
Транспор т	5		9

Служба новин	Категорії Кодування (%)					
	Політика	Воєнні дії	Міжн. відносини	Медицина	Екологія	Інше
ТСН	21,4	11,8	9,6	9,2	4,8	43,1
Сьогодні	2,3	7,1	12,8	27,3	1,5	49
Факти	2,7	8,3	9,8	18,6	17,4	43,2
	8,8	9	10,7	18,4	7,9	45,1

Тож, було проаналізовано 30 випусків кожної служби новин, конкретно дві характеристики: присутність висвітлення конкретної теми сюжету та виявлення проценту поширення сюжетів екологічного спрямування.

Було виділено шість наступних категорій: політика, воєнні дії, міжнародні відносини, медицина, екологія та інші. У межах цих категорій були виділені наступні підкатегорії:

- Політика: вибори, громадські настрої щодо політиків/пратій та конфліктні ситуації під час засідань;
- Воєнні дії: обстріли зони АТО та статистика загиблих воїні;
- Міжнародні відносини: міжнародні конфлікти, взаємодія політиків на міжнародному рівні, іноземне політичне, соціальне та культурне життя;
- Медицина: статистика захворілих на корона вірус + вакцинація, придбання медичного обладнання, збір коштів на лікування, легалізація марихуани, переведення в електронний формат(лікарняні, черги в поліклініки);
- Екологія: екологічні проблеми, заходи щодо збереження природи, діяльність екорухів;
- Інші: карантинні заходи,святкові події/концерти, будівництво, техногенні катастрофи, сільське господарство, спорт, мистецтво, конфлікти/збройні напади, вбивства, транспорт.

Підготувавши та провівши дослідження на тему «Представлення екологічної проблематики на провідних українських телеканалах 1+1, Україна ТА ICTV»з використанням методу контент- аналізу було виявлено наступні речі:

- Найпопулярнішою для висвітлення в новинах є категорія «Інші»(45,1%), під категорія «Карантинні заходи» домінує, що впринципі логічно в умовах сучасності.
- На другому місті за популярністю медицина(18,4%), на що також вплинула пандемія. Треті за популярністю міжнародні відносини(10,7%), хоча вони ненабагато обгонюють воєнні дії(9%), і уже на кінець, але не на самий, відноситься політика(8,8%).

- Сюжети екологічного спрямування досить активно транслювалися службою «Факти»(17,4%), але все одно цього виявились недостатнім, щоб еконовини зайняли хоча б передостанню сходинку.

Якщо говорити про представлення новин екологічного спрямування кожною службою новин у відсотковому співвідношенні, то ТСН присвячує еконовинам 4,8% від загальної кількості всіх сюжетів за квітень-місяць, Сьогодні – всього 1,5%, і новини «Фактів», як уже було зазначено, висвітлювали новини, присвячені екологічній тематиці на 17,4%. На основі проаналізованих каналів стверджуємо, що категорії «Екологія» присвячено лише 7,9 % від 100% теленовин.

Не може не тішити той факт, що еконовини зорієнтовані саме на введення заходів задля збереження середовища, тобто спрямовані еконовини на профілактичну діяльність збоку суспільства; це конкретно популяризація електрокарів, приєднання українських екорухів до міжнародних проєктів екологічного спрямування, хочу окремо виділити новину, яку я суб'єктивно, але вирішила віднести до екологічної тематики, а саме це новина за 6 квітня, у котрій йдеться про те, що 51-річний Петро, мешканець Івано-Франківська, відкрив вогонь по бракон'єрам, котрі вирубували ліс біля його дому.

Орієнтуючись на статистику, котра охоплює усі проаналізовані новинні служби, бажаю висунути припущення, що телевізійні служби новин, як агент впливу, не є зацікавленими в поширенні обізнаності в сфері екології серед глядачів. Робимо висновок, що поширення новин екологічного спрямування не є актуальним серед найпопулярніших служб телевізійних новин в Україні.

Висновки до третього розділу.

Під час вивчення зазначеної проблематики, було проведено емпіричне дослідження з використанням методу контент-аналізу, під час якого було проаналізовано телевізійні новини з трьох українських телеканалів, які за конкретним рейтингом були визначені як найпопулярніші: це телеканали «1+1», «Україна» та «ICTV». У ході дослідження було визначено актуальність поширення екологічного спрямування українськими телевізійними службами новин та отримано наступні результати:

Кількісно було визначено орієнтацію ТСН на новини політичного сектору, а для «Сьогодні» та «Факти» пріоритетним є висвітлення новин на тему медицини, більшою мірою саме теми коронавіруса та вакцинації.

Визначено, що ТСН присвячує еконовинам 4,8% від загальної кількості всіх сюжетів за квітень-місяць, Сьогодні – всього 1,5%, і новини «Фактів», як уже було зазначено, висвітлювали новини, присвячені екологічній тематиці на 17,4%. На основі проаналізованих каналів стверджуємо, що категорії «Екологія» присвячено лише 7,9 % від 100% теленовин.

Зроблено висновок, що новини екологічного спрямування мають місце на українському телебаченні, але в кількісному співвідношенні, тому що з усіх визначених категорій кодування тема екології зайняла останнє місце за відсотком серед усіх новин, що транслювалися.

Визначено зорієнтованість еконовин саме на введення заходів задля збереження середовища, тобто спрямовані еконовини на профілактичну діяльність збоку суспільства.

ВИСНОВКИ

Упродовж виконання даної роботи, для досягнення поставленої мети, були виконані наступні завдання:

Досліджено новини як засіб інформації в межах соціологічного дискурсу. Показано, як відбувалася еволюція щодо вивчення новин в соціологічній науці, виявлено, що ми маємо досить велику базу підходів до дослідження новин, в значній мірі їх політичної спрямованості.

Проаналізувавши літературу та дослідивши особливості поняття новин було обране наступне визначення: новини - це нова, принципово відмінна від вже наявної інформація щодо відомих фактів.

Розглянувши соціальне конструювання в межах медіа за основу було взято підхід теорії порядку денного та підхід Нікласа Лумана, щодо функцій новин. Розглянуто, що в межах соціального конструювання, така характеристика як, наприклад, об'єктивність, можуть порушуватись, в силу інтересів різних агентів, що наявні в інформаційному просторі.

У ході роботи також було розглянуто дослідження становлення екологічної проблематики. Зроблено акценти на формуванні екологічної свідомості, що в подальшому стимулювала формування певних громадських організацій. Показано, що, не дивлячись на актуальність, екологічна проблематика досить повільно ставала предметом соціологічного інтересу. Серед зарубіжних дослідників було розглянуто підходи Е. Гіденса, Н. Лумана, Д. Макквейла, П. Сорокіна, Дж. Міда тощо.

У межах дослідження зазначеної теми, було проведене власне розвідувальне дослідження з використанням методу контент-аналізу. Емпіричне дослідження дозволило виявити тенденцію домінування інших тематик в новинному телевізійному дискурсі. Було обрано три найпопулярніші канали і визначено у який спосіб екологічна проблематика представлена.

Визначено, що ТСН присвячує еконовинам 4,8% від загальної кількості всіх сюжетів за квітень-місяць, Сьогодні – всього 1,5%, і новини «Фактів», як уже було зазначено, висвітлювали новини, присвячені екологічній тематиці на 17,4%. На основі проаналізованих каналів стверджуємо, що категорії «Екологія» присвячено лише 7,9 % від 100% теленовин.

Було встановлено, що сюжети екологічного спрямування мають незначну частку в порівнянні з іншими тематичними спрямуваннями.

Це дозволяє зробити висновок щодо недостатньої активізації саме даної проблематики медіа і стосовно незацікавленості службами телевізійних новин у актуалізації екологічно спрямованої проблематики. Звичайно з позиції глобальних проблем і екологічних викликів отримані результати є досить песимістичними. Адже саме медіа у значній мірі формують і повістку денну суспільства, і впливають на формування екологічної культури населення. Хочеться сподіватися, що агенти медіа при належній державній політиці все- таки зможуть певним чином звернути увагу на значиму для людства проблематику.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гідденс, Е. Соціологія / Пер. з англ. ; науч. ред. В. А. Ядов; заг. ред. Л. С. Гур'єв, Л. Н. Посілевіча. - М. : Едіторіал УРСС, 1999. - 703 с.
2. Глазачов С. РІО + 20: на шляху до екологічної культури [Електронний ресурс] // Вісник Моск. держ. гум. ун-ту ім. М.А. Шолохова. Соціально-екологічної технології. - 2012. - Т. 1, № 1. - URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/rio-20-na-puti-k-ekologicheskoy-kulture>.
3. Глобальна оцінка лісних ресурсів 2020 року. Загальні висновки [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.fao.org/3/ca8753ru/CA8753RU.pdf>.
4. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика / В. С. Крисаченко. – Київ: Заповіт, 1996. – 352 с.
5. Луман Н. Реальність мас-медіа / Ніклас Луман. – Москва: Праксис, 2005. – 253 с.
6. Рейтинги телеканалів серед користувачів IPTV та ОТТ [Електронний ресурс] // Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2017/10/Prezentatsiya-Rejtyngy-Big-Data_gruden2017.pdf.
7. Рябова, П. С. Природа як цінність в сучасному світі / П. С. Рябова, М. А. Проскірякова. – Текст : безпосередній // Юний вчений. – 2018. - № 3(17). – С. 105-106.
8. Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / [О. Резнік, В. Степаненко, І. Бекешкіна та ін.]. – Київ: Інтерсервіс, 2019. – 287 с.
9. Стегній О. Г. Соціологічна рефлексія екологічної проблематики: проміжні результати 25-річного спостереження / О. Г. Стегній. // Український соціум. – 2016. – №3. – С. 42–57.
10. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій / Ірина Чудовська. – Київ, 2021. – 235 с.

11. Buttel F. H. *New directions in environmental sociology* / Frederick H. Buttel. – Palo Alto: Annual Reviews, 1987.
12. Luhmann N. *The reality of the Mass Media* / N. Luhmann., 2000. – 160 c.
13. Mccombs M. *The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion* / Maxwell Mccombs., 2011. – 22 c.
14. McQuail D. *Media Performance: Mass Communication and the Public Interest* / Denis McQuail. – Netherlands: University of Amsterdam, 1992. – 368 p.
15. Perse E. *Media Effects and Society* Routledge Communication Series / Elizabeth M. Perse., 2001. – 348 p.
16. Sorokin P. A. *Man and Society in Calamity* / P. A. Sorokin, I. L. Horowitz., 2011. – 362 c.
17. The Glasgow Media Group. *Bad News* / The Glasgow Media Group. // *Theory and Society*. – 1975. – P. 339–363.